

Risale-i Nur'un Penceresinden İnsanın Rüçhaniyetine Bir Bakış

The Superiority of Human Being To All Others
From The Way Rısale-i Nur Follows

Dr. Cafer KAYSICI

Özet

Bu çalışmamızda, insanın diğer mahlukata karşı üstünlüğünü ve onu bu üstünlüğe taşıyan sebeplerden bazılarını inceledik. Başlığından da anlaşılacağı üzere bu konu Risale-i Nur'un insana ve onun rüçhaniyetine bakışıyla sınırlı tutulmuştur. Risale-i Nur'da insan ve onun mahiyetiyle ilgili zikredilen bir kısım ayetlerden mülhem olarak ele aldığımız bu konuda, insanın rüçhaniyetine sebep teşkil eden; insanlığa Kur'an'ın nüzülü, Hz. Muhammed'in insanların arasından çıkması, insanın ilahi isimlere ayna olması, talim-i esma kabiliyetine sahip olması, insanın akıl sahibi bir varlık oluşu gibi hususlar ışığında konu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İnsan, Kainat, Esmâ-i İlahiye, Beka, Meylüt-taharri, Meylül'tekamül, Meylüt-terakki, Rüçhaniyet*

Abstract

In this study, we examined the superiority of man against the other creature and some of the reasons that brought him to this superiority. The frame is limited to the view of the Risale-i Nur in terms of man and his superiority. In this article that we wrote with reference to some Quranic verses dealt in the Risale-i Nur referring to the human and its nature; we have some references to the basics of humanity's superiority to other creatures, like Quoran's addressing to mankind, human being's being a mirror to divine names of Allah, his ability to learn the meanings of divine names and his being a rational creature.

Keywords: *Human being, Universe, The Divine Names, Beka, Ambition to Search, , Ambition to Advance, Ambition to Progress, Superiority,*

Giriş

İnsan Cenâb-ı Allah'ın yaratıkları içerisinde en güzel^[1] ve en değerli, mükerrem^[2] varlıktır.

Kainatta bulunan cansız varlıklar, hayvanlar, melekler ve cinler içerisinde kendisine bu merteye bahşedilen insanın, bu seviyede olmasının elbette diğer varlıklara göre özel sebepleri vardır. Bu sebeplere geçmeden önce insanın rüçhaniyetine genel bir bakış yapmak istiyoruz.

İnsanın en değerli varlık olduğunun en büyük delili şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir. "Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için O yarattı. Bundan başka gökyüzüne de iradesini yöneltti ve gökleri yedi tabaka olarak tanzim etti. O her şeyi hakkıyla bilendir."^[3] ifadesi bu hususa işaret etmektedir. Buna göre;

a) İnsanın pek yüksek bir kıymeti olmasaydı, gökler ve yer onun istifadesine itaatkar ve emrine âmade kılınmazdı;

b) İnsan önemsiz bir varlık olsaydı mahlûkat onun için yaratılmazdı;

c) Eğer insan kıymetli ve önemli bir varlık olmasaydı, o zaman insan mahlûkat için yaratılacaktı;

d) İnsanın yaratıcısı katında büyük bir mevkisi var ki, Allah Teâlâ dünyayı insan için, insanı da kendisine ibadet için yaratmıştır.^[4]

Öyleyse, insan, seçkin ve müstesnadır; hayvanlar gibi değildir. Onun için, "Ona döndürüleceksiniz."^[5] cevherine bir sadef olmuştur.^[6] Bütün dünyanın kendisine itaat ettiği ve emrine verildiği insanın elbette yaratıcının yanında büyük bir mevkisi vardır.^[7]

"Siz henüz yok iken sizi dünyaya getiren (var eden), Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz. Sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecektir. En sonunda Ona döndürüleceksiniz."^[8] ayetinden vücut, hayat ve beka nimeti^[9] anlaşılırken, bu görüşü destekleyen ve insanın tercih sebebi olmasını sağlayan diğer âmiller de;

a) İnsaniyet,

b) İslamiyet,

c) Tahkikî iman,

d) Tahkikî iman içerisindeki marifetullah ve muhabbetullah,

e) Kuran ilmi ve iman hikmeti,

[1] Tin, 95/4.

[2] İsrâ, 17/70.

[3] Bakara, 2/29.

[4] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 235

[5] Bakara, 2/28.

[6] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 235.

[7] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 240.

[8] Bakara, 2/28.

[9] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 240.

f) Nefis olarak sıralanmış^[10] ve insana netice-i hilkat ve ebedi saadete liyakat sahibi sıfatı verilmiştir.^[11]

“Beşeri şecere-i kainatın en câmi ve en nâzik ve en nâzenin, en nazdâr, en niyazdâr bir meyvesi yaratıp, kendine muhatap ittihaz ederek, her şeyi ona musahhar kılmakla insana bu kadar ehemmiyet verdiğini gösteren bir Kadir-i Rahîm, bir âlim-i Hakîm, kıyameti getirmesin, haşrı yapmasın ve yapamasın, beşeri ihya etmesin veya edemesin, mahkeme-i kübrayı açamasın, cennet ve cehennemi yaratamasın.”^[12] ifadesi de yukarıdaki fikirleri te’yid mahiyeti taşımaktadır.

Yine, “Hem de sabittir ki; Ekrem-i halk (yaratıkların en değerlisi) benî âdem’dir. İstidadı ve sanatı buna şahittir. Hem de benî Âdem’in en eşrefi, ehl-i Hak ve hakikat olan doğru Müslümanlardır.”^[13] ...ekmel-i küll Muhammed (as)’dir. Mu’cizâtı ve ahlâk-ı kâmileşi şehadet ettiği gibi, muhakkikîn-i nev-i beşer de tasdik ederler. Hatta a’dası da teslim ediyorlar ve etmeye mecburdurlar.”^[14] ifadesi, insanın yüksek mertedebe kabulünü iman ve İslam şartına bağlarken, insanîyetin içerisinden Hz. Muhammed’in çıkmasını da rüçhanîyetine bir sebep olarak göstermektedir.

İnsanın istidat ve sanat itibarıyla en değerli varlık olması, cihazâtındaki zenginliğe bağlanmış, bu zenginliğin sırları da şu şekilde ifade edilmiştir.

a) Akıl ve fikir sebebiyle, insanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat etmiştir;

b) İhtiyaçlarının çokluğu sebebiyle çeşitli hissiyatlar peyda olmuş ve hassasiyeti çok tenevvü etmiştir;

c) Fitratın camiiyeti sebebiyle pek çok maksatlara yönelik arzulara me-dar olmuştur;

d) Birçok fitri vazifesi bulunduğu için (diğer mahlukata nispeten) âlat ve cihazâtı çokça genişlemiştir;

e) Külli ibadete kabiliyetli bir yaratılışı olduğu için, bütün mükemmelliklerin tohumlarını üzerinde toplayan bir kabiliyet kendisine verilmiştir;

f) Bütün bunlar da, muvakkat bir dünya hayatıyla sınırlandırılmayıp, insanı ebede namzet kılmıştır.^[15]

Buna göre insanın fakirliği onun için bir nevi kazanç olurken, her şeyle alakadar olması sayısız arzulara kapı açmıştır. Fitri vazifesi dolayısıyla o vazifeye uygun maddi manevi cihazları gelişmiş ve genişlemiş, külli ibadete kabiliyet de onu her nev’inin numunesini içinde bulduran bir fihrist

[10] Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 64.

[11] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İcaz, s. 240.

[12] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 78.

[13] Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, s. 63.

[14] Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, s. 64.

[15] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 294.

İnsanın istidat ve sanat itibarıyla en değerli varlık olması, cihazâtındaki zenginliğe bağlanmıştır.

*Kainatın neticesi
hayat olduğu
gibi, hayatın
neticesi olan
şükür ve ibadet
dahi, kainatın
sebeb-i hilkati
(yaratılış sebebi),
ille-i gaiyesi
(gaye ve sonucu)
ve maksut
neticesidir.*

yapmıştır. Mesela insanda her nev'in numunesi var, ama diğer nev'ilerde gerek insanın, gerekse diğer nev'ilerin numunesi yoktur. Bütün bunlar da karşılık olarak insanı ebede yöneltmiştir.

Bu durum; "Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin ki, Allah'a karşı gelmekten sakının."^[16] ilahî ifadesinin izahında;

1- Ya, insanlar ilk yaratılışında ibadete ve takvaya kabiliyetli olarak yaratılmışlardır ve o kabiliyeti onlarda gören, onların ibadet ve takvaya vazifelerini göreceklerini kuvvetle ümit eder;

2- Ya da, insanların yaratılışından, emrolundukları vazifeden ve yönel-dikleri mükemmellikten maksat, ibadetin de kemali olan takvadır,^[17] yakla-şımıyla insana ibadet ve takva teklifinin hem hikmeti, hem de fitriliği vur-gulanmıştır.

İnsanın üstünlüğünün kabulünde zorlanan veya onun tercih edilen var-lık olmasını kendi iç dünyasında izah edemeyenlere karşı; "Cenab-ı Hakk'ın efâli, hikmetlerden, maslahatlardan hâlî değildir. Öyle ise mevcudat, halkın mâlumâtında münhasır değildir. Öyle ise, melaikenin adem-i ilimleri (bil-memeleri), beşerin adem-i vücuduna (olmalarına, yaratılmalarına) delil olamaz."^[18] ifadeleriyle cevap verilmiş, bir bakıma insanın yaratılışında meleklerin yaptığı itiraza; "...Ben sizin bilmediklerinizi bilirim."^[19] cevabı-nı veren Allah Tealâ'nın bu ayetine bir beyan olmuştur.

Ayrıca insanın mükerrem oluşunun, hedefinin büyüklüğü ve sınırsızlı-ğıyla doğru orantılı olduğu, "Mükerrem olan insan, insaniyetin cevheri iti-bariyle daima hakkı satın almak istiyor ve daima hakikati arıyor ve daima maksadı saadettir."^[20] cümlesiyle izah edilmiştir.

Kainatın neticesi hayat olduğu gibi, hayatın neticesi olan şükür ve iba-det dahi, kainatın sebeb-i hilkati (yaratılış sebebi), ille-i gaiyesi (gaye ve so-nucu) ve maksut neticesidir.^[21] Zira insan yaratılış itibariyle şu kainat içe-risinde nazik bir çocuk gibidir. Bu nezaketi itibariyle de zayıf ve acizdir. Bu zayıflığı ve acizliği sebebiyle de bütün varlıklar onun emrine verilmiştir.^[22] Öyleyse insan bu musahhariyeti yanlış tefsir etmemeli ve kendisine bahşe-dilen ihsanata şükür ve ibadetle karşılık vermelidir. Çünkü bu musahhariye-tin sebebi apaçık bir rahmet olduğu gibi, bu fani insanı ebede namzet eden, ezeli ve ebedî bir zâta (Allah Teâlâ'ya) muhatap ve dost yapan da yine apa-çık rahmettir.^[23]

[16] Bakara, 2/21.

[17] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtu'l-İ'caz, s. 150.

[18] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtu'l-İ'caz, s. 254.

[19] Bakara, 2/30.

[20] Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, s. 170.

[21] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 325.

[22] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 295.

[23] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 16.

Görüldüğü üzere insanın rüçhaniyetine sebep olan, yaratılış özellikleri (fitrat), kabiliyetleri, cihâzâtı, duygu ve düşünceleri gibi farklı âmiller bulunmaktadır. Şimdi bu amilleri ifade ederek, onun kainat ve Allah katında ki üstünlüğünün hikmetlerini beyan etmek istiyoruz.

İnsanın Rüçhaniyet Sebepleri

1- Kur'an-ı Kerim'in İnsanlığa Nüzûlü

İnsanın en büyük şerefi belki de Allah Teâlâ'nın kendisiyle olan muhatabiyetidir. Bu muhatabiyet, Allah'ın, insanlara peygamberleri vasıtasıyla indirdiği vahiyle gerçekleşmiştir ki, vahiy de insanın dünya-âhiret saadetine vesile olacak bir reçete hükmündedir.

Vacip varlık olan Allah Teâlâ'nın, mümkün bir varlık olan insanla muhatabiyeti ise tamamen bir tenezzüldür. Öyleyse vahyin (özelde de Kur'an'ın) nüzûlü bir tenezzülât-ı ilahiyedir.^[24] Yani yüce yaratıcı tenezzül etmiş, insanı kendisine muhatap kılmış ve ona mutluluk reçetesi olan vahyi nâzil etmiştir ki, dünyanın mahiyeti anlaşıldıktan sonra, elbette “hayat-ı ebediyeden başka beşeriyetin o inkisâr-ı hayal yarasını tedavi edecek Kur'an'dan başka yoktur”,^[25] diyebiliriz.

Çünkü Kur'an'ın bu dünyada nûrânî, saadetli ve hakikatli bir sûrette;

a) İnsanın nefsinde, kalbinde, ruhunda ve aklında inkılaplar yapması;

b) Şahsi, sosyal ve siyasal hayatında değişiklikler yapması ve bu değişikliklerle şahsî ve genel yaşantıyı tanzim etmesi;

c) İnsana kendini okutmakla onu eğitmesi, nefsini temizlemesi ve kalbini tasfiye etmesi;

d) İnsanın ruhuna inkişaf ve terakki, aklına istikamet ve nur, hayatına hayat ve mutluluk vermesi, onun bir benzerinin olmadığını, harika, fevkalade ve mucize olduğunu ispat eder.^[26]

2- İnsanların İçinden Hz. Muhammed'in Çıkması

Sosyal bir varlık olan insan her zaman kendi nev'iyile iftihar etmiştir. Bundan dolayı Hz. Muhammed'in (asm) insanların içinden çıkması, insanlar açısından bir iftihar vesilesi olduğu gibi, Allah katında da insan nev'inin değerli olmasına sebep olmuştur. Bu hususta;

“Şu kainatın sahip ve mutasarrıfı, elbette bilerek yapıyor ve hikmetle tasarruf ediyor ve her tarafı görerak tedvîr ediyor ve her şeyi bilerek, görerak terbiye ediyor ve her şeyde görünen hikmetleri, gayeleri, faydeleri irâde ederek tedvîr ediyor. Madem yapan bilir; elbette bilen konuşur. Madem

Sosyal bir varlık olan insan her zaman kendi nev'iyile iftihar etmiştir. Bundan dolayı Hz. Muhammed'in (asm) insanların içinden çıkması, insanlar açısından bir iftihar vesilesi olduğu gibi, Allah katında da insan nev'inin değerli olmasına sebep olmuştur.

[24] Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, s. 70.

[25] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, s. 210; Bediüzzaman Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybi, s. 9.

[26] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 410

İnsanın rüçhaniyet sebeplerinin en önemlilerinden birisi de "Âdem (as)'e (dolayısıyla da insana) bütün isimlerin öğretilmesidir."

konuşacak; elbette zîşuur ve zîfikir ve konuşmasını bilenlerle konuşacak. Madem zîfikirle konuşacak; elbette zîşuurun içinde en cemiyetli ve şuuru küllî olan insan nevi ile konuşacaktır. Madem insan nevi ile konuşacak; elbette insanlar içinde kâbil-i hitap ve mükemmel insan olanlarla konuşacak. Madem en mükemmel ve istidadı en yüksek ve ahlakı ulvî ve nev-i beşere mukteda olacak olanlarla konuşacak; elbette, dost ve düşmanın ittifakıyla, en yüksek istidadta ve en âlî ahlakta ve nev-i beşerin humsu ona iktida etmiş ve nısf-ı arz onun hükm-ü manevisi altına girmiş ve istikbâl onun getirdiği nurun ziyasıyla bin üç yüz sene ışıklanmış ve beşerin nûrânî kısmı ve ehl-i îmânı, mütemadiyen günde beş defa onunla tecdid-i biat edip, ona dua-i rahmet ve saadet edip, ona medih ve muhabbet etmiş olan Muhammed (as) ile konuşacak ve konuşmuş ve Resül yapacak ve yapmış ve sâir nev-i beşere rehber yapacak ve yapmıştır.^[27] ifadeleri her şeyi özetlemektedir.

Yine;

a- Kainatın içinde yeryüzü;

b- Yeryüzünün içerisinde insan;

c- İnsanın içerisinde enbiya, evliya ve asfiya;

d- Onların içerisinde de, onların imamı, mefharı olan Hz. Muhammed'i seçmesinin^[28], insan nevine kazandırdığı rüçhaniyete vurgu yapılmıştır.

Ayrıca mevcudât tabakaları içerisinde insanın imtiyazlı bir tarzda yeryüzüne gönderildiği ve o taifenin de reisi ve hatibinin Hz. Muhammed (asm) olduğu^[29] ve onun insanlığın bir çekirdeği olup, Allah Teala'nın yaratılış ağacını o çekirdekten yeşerttiği ve yine onun yaratılmışların en üstünü^[30] olduğu ifade edilmiştir.

3- İnsana Eşyanın İsimlerinin Öğretilmesi (Tâlim-i Esmâ)

İnsanın rüçhaniyet sebeplerinin en önemlilerinden birisi de "Âdem (as)'e (dolayısıyla da insana) bütün isimlerin öğretilmesidir."^[31] Tâlim-i esma aynı zamanda Hz. Âdem'in hilafet davasındaki en büyük mucizesidir.^[32]

Talim-i Esmâ farklı kaynaklarda değişik tarzda anlaşılmıştır. Bir kısım görüşler Talim-i Esmâ'nın Allah tarafından zâtları ve fiilleriyle bütün eşyanın adlarının Hz. Adem'e öğretilmiş olması şeklinde iken^[33], bir kısım görüşler de Allah Teala'nın Adem (as)'e meleklerin bilmediği şeyleri öğretmesi, eşyayı, isimleri, cinsleri ve dilleri meleğe değil de, özel olarak ona tam

[27] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubât, s. 90-91.

[28] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 98.

[29] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, s. 329.

[30] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 157.

[31] Bakara, 2/31.

[32] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 237.

[33] İbn-i Kesir, Ebu'l-Fida İsmail İmadü'd-Din ibn Ömer, Tefsiru'l-Kurani'l-Azim. Tercüme: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1991, C. 2, s. 276-272.

bir şekilde tanıtmakla, onun meleklere karşı üstünlüğünü göstermesi şeklidir.^[34]

Yine Talim-i Esmâ, insanoğlunun eşya ile ilgili tüm bilgisi, onlara isim vermesi olarak anlaşılabilir, bu nedenle Hz. Adem'e her şeyin isimlerinin öğretilmesi, onlarla ilgili bilginin de öğretilmesi anlamında anlaşılmalıdır. Buna göre bir meleğin bilgisi kendi bölgesi –hava, su, bulut vs.– ile sınırlıdır. Meleğin aksine insanın bilgisi çok geniş ve kapsamlıdır. İnsan, eşyanın geneli hakkında belli bir bilgiye sahiptir. Melek ise kendi görev alanı dışındaki hiçbir bilgiye sahip değildir.^[35]

Bir başka çalışmada ise bu konu "Adem'e bütün isimleri, yani maddi ve manevi varlıkların, kavramların isimleriyle, bunların özelliklerini veya isim verme, dil icat etme kabiliyetini öğretti."^[36] şeklinde ifade edilmiştir.

Tâlim-i Esmâ'nın bize ifade ettiği hususları;

a- Diğer peygamberlerin mucizeleri özelde birer beşerî harikaya işaret etmektedir.

b- Tâlim-i Esmâ ile Hz. Adem'in mucizesi ise, umum kemâlat ve terakkiyat-ı beşeriyenin nihayetlerine ve en ileri hedeflerine açığa yakın işaret etmektedir

c- Tâlim-i Esmâ ile melaikeye karşı insanın hilafet davasındaki rüçhanîyeti ispat edilmiş olmaktadır.

d- Nasıl ki Hz. Adem'e Tâlim-i Esmâ ile melaikeye karşı hilafet davasında rüçhanîyet verilmiş, bundan sonra da insanın bu makama liyakat kesbetmesi, tıpkı Hz. Adem gibi bütün Esmâ'yı taallüm etmesine bağlıdır^[37], şeklinde sıralayabiliriz.

Yine talim-i esmâ;

a- Külli bir düsturun ucudur;

b- İnsanlığa camiiyet-i istidat cihetiyle öğretilen sonsuz ilimlerdir;

c- Kainatın envaını kuşatmış birçok fenlerdir;

d- Yaratıcının şunat ve sıfatlarına şâmil kesretli bilgilerin öğretilmesidir ki, bununla sadece melaikeye değil, emanet-i kübrayı taşıma noktasında, gökler, yer ve dağlara karşı da rüçhanîyetini ve yeryüzünün halifesi olduğunu göstermiştir.^[38]

[34] es-Sâbüni, Muhammed Ali, Safvetü't-Tefasir, Terc: Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992, C. I, s. 82-83

[35] Mevdüdi, Ebu'l-A'la, Tefhimu'l-Kur'an, Tercüme; M.H. Kayani, Yusuf Karaca vd., İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, C. I, s. 55.

[36] Komisyon (Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrırcı vd.) Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diy. İş. Bşk. Yay. Ankara, 2014, C. I, s. 105.

[37] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 237-238.

[38] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 224.

Talim-i Esmâ, insanoğlunun eşya ile ilgili tüm bilgisi, onlara isim vermesi olarak anlaşılabilir, bu nedenle Hz. Adem'e her şeyin isimlerinin öğretilmesi, onlarla ilgili bilginin de öğretilmesi anlamında anlaşılmalıdır.

“İnsan fıtraten gayet zayıftır; halbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder. Hem gayet âcizdir; halbuki belaları ve düşmanları pek çoktur. Hem gayet fakirdir; halbuki ihtiyacâtı pek ziyadedir. Hem tembel ve iktidarsızdır; halbuki hayatın tekalifi gayet ağırdır.

Yine, insanın fıtraten sahip olduğu camiiyetin enteresanlığıdır ki, hikmetli yaratıcı insanın cismine sonsuz rahmet çeşitlerini tartmak için, sayılamayacak tartılar (teraziler) yerleştirmiş ve Esmâ-i Hüsna'nın sonsuz gizli hazinelerini anlayacak, sınırsız cihazât ve âlât yaratmıştır ki, bu da insandaki cihazatın Esmâ-i Hüsna'yı keşfetmek için verildiğini göstermektedir.^[39]

Yine “Her bir kemalin, her bir ilmin, her bir terakkiyâtın, her bir fenin bir yüce hakikati vardır ki, o hakikat ilahi bir isme dayanıyor.^[40] Öyleyse insanın mazhar olduğu bütün güzelliklerde tâlim-i Esmâ'nın büyük önemi vardır, diyebiliriz.

4- Akıl

İnsanı diğer mahlûkattan ayıran en önemli unsurlardan birisi de akıldır.

Akıl insan için bir hediye-i hikmet olduğu gibi, en mübarek, nuranî ve âlet-i tes'îd (mutluluk sebebi)'dir.^[41]

Yine aklın bir hizmetkârı ve tasvircisi olan hayal kuvveti de^[42], bir nevi Cenâb-ı Hakk'ın insanı üstün kıldığı bir özelliktir.

İnsanın bir takım özelliklerinden bahseden bir parçada, aklın onun için ne kadar önemli ve tercih sebebi olduğu;

“İnsan fıtraten gayet zayıftır; halbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder. Hem gayet âcizdir; halbuki belaları ve düşmanları pek çoktur. Hem gayet fakirdir; halbuki ihtiyacâtı pek ziyadedir. Hem tembel ve iktidarsızdır; halbuki hayatın tekalifi gayet ağırdır. Hem, insanıyet onu kainatla alâkadar etmiştir; halbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zeval ve fırakı mütemadiyen onu incitiyor. Hem, akıl ona yüksek maksatlar ve bakî meyveler gösteriyor; halbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.”^[43] ifadeleriyle vurgulanmıştır.

Akıl konusu gelecek satırlarda tekrar ele alınacağı için şimdilik bu kadarla yetiniyoruz.

5- Hilafet

Kur'an'da Hz. Davut (as) kastedilerek ifade edilen “Kuşlar da onun etrafında toplandı.”^[44] ayeti ile, Hz. Süleyman (as) kastedilerek ifade edilen, “Bize kuşların dili öğretildi.”^[45] ayeti izah edilirken, “...her birinize de madem gök, yer ve dağlar, hamlinden çekindiği bir emânet-i kübrayı tevdi etmişim, halife-i zemin olmak istidadını vermişim; şu mahlukatın da

[39] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 177-178.

[40] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 238.

[41] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 84.

[42] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 84.

[43] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 46-47.

[44] Sa'd, 38/19.

[45] Neml, 27/16.

dizginleri kimin elinde ise ona râm olmanız lâzımdır. Ta onun mülkündeki mahluklar da size râm olabilsin; ve onların dizginleri elinde olan zâtın namına elde edebilseniz ve istidatlarınıza layık makama çıksanız.”^[46] mânâsı anlaşılmalıdır. Bu da insana yeryüzünde halifelik verildiğini göstermektedir.

Yine, “...Hâkim-i Bilhak, Rahim-i Mutlak, insana öyle bir istidat verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emânet-i kübrayı tahammül edip, yani küçücük, cüz’i ölçüleriyle, sanatçılıklarıyla Hâkkin muhit sıfatlarını, küllî şununatını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek, bilip;...meleklerine tercih edip, hilafet rütbesini verdiği halde, ona bütün bu vazifelerinin gayesi ve neticesi ve semeresi olan saadet-i ebediyeyi vermesin...”^[47] ifadesiyle insanın hedefindeki ebediyete ve bu ebediyete liyakat sebeplerinden birisi olan hilafete vurgu yapılmıştır.

İnsanın yeryüzünün halifesi olmasının ilahi bir kast ile olduğunu ve insanın techizatının bu vazifeyi kaldırabileceği özelliklerle donatılmış olduğunu görüyoruz. Zira halife-i arzın bazı özellikleri;

a- Cenâb-ı Hakkın o insanı bütün isimlerini üzerinde toplayacak bir ayine yapması;

b- Bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharatını tartacak, tanyacak cihâzâta sahip bir kudret mucizesi kılması;

c- Bütün isimlerinin cilvelerinin durumlarının inceliklerini mizana çekecek âletleri kapsayan bir yapıda yaratması^[48], şeklinde sıralanmıştır.

Buna; sahip olduğu özellikler ve bulunduğu konum itibarıyla insanın Cenab-ı Hakk’ın has muhatap ve habibi olduğunu^[49] da ilave edebiliriz.

Ayrıca, “Siz nasıl Allah’ı inkâr ediyorsunuz. Halbuki sizin hayatınız yoktu; O size hayat verdi, sonra sizi öldürecek, sonra yine hayat verecektir; sonra O’na döndürüleceksiniz.”^[50] ayetinden, insanın kainat üzerinde tafdil ve tekriminin anlaşılması;^[51]

“Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan O’dur.”^[52] ayetinin, bütün dünya dest-i itaat ve teshirine verilen insanın, elbette Hâlıkının yanında büyük bir mevkiisi vardır.”^[53] şeklinde izah edilmesi insanın hilafetine delil teşkil eder mahiyette cümlelerdir.

Yine, “Bu güzel âlemin bir sahibinin bulunmaması imkansız olduğu gibi, kendisini insanlara bildirip tarif etmemesi de muhaldir. Çünkü, insan, sahibinin mükemmelliklerine delalet eden âlemin güzelliklerini gören ve

[46] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 236.

[47] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 236.

[48] Bediüzzaman Said Nursi, Mektubât, s. 351.

[49] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 29.

[50] Bakara, 2/28.

[51] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İ'caz, s. 226.

[52] Bakara, 2/29.

[53] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İ'caz, s. 240.

İnsanın yeryüzünün halifesi olmasının ilahi bir kast ile olduğunu ve insanın techizatının bu vazifeyi kaldırabileceği özelliklerle donatılmış olduğunu görüyoruz.

*İnsan, imanıyla,
ibadetiyle,
tefekkiürüyle insan
sıfatına layık
oluyor, ahsen-i
takvime çıkıyor,
emanete layık,
emin bir halife-i
arz oluyor.*

kendisine beşik olarak yaratılan yeryüzünde istediği gibi tasarruf eden bir halifedir.”^[54] ifadeleri de insanın yeryüzündeki mevkisini beyan etmektedir.

Kainat içerisinde bir zerre gibi zayıf ve küçük bir mahluk olan insan;

a- Hilafet hususunda âlemin bütünüyle alâkalı olduğu için, nebatî (bit-kisel) olsun, hayvanî olsun pek çok nevilere tasarruf sahibidir.^[55]

b- Kulluğunun azameti yönünden yer ve göklerin yaratıcısının;

1- Sevgili bir kulu,

2- Yeryüzünün halifesi ve sultanı,

3- Hayvanatın reisi,

4- Kainatın yaratılış neticesi ve gayesidir^[56] ki, bunu da, fenleriyle, sanatlarıyla göstermiştir.^[57]

Son olarak şunu da belirtmeliyiz ki, insan, imanıyla, ibadetiyle, tefekkiürüyle insan sıfatına layık oluyor, ahsen-i takvime çıkıyor, emanete layık, emin bir halife-i arz oluyor.^[58] İmansız insan hilafete de layık görülüyor.

6- İlahi İsimlere Ayna Olması

İnsanı yücelten ve diğer mahlukattan üstün kılan en önemli özelliklerden birisi de, her haliyle ve tavrıyla Cenab-ı Hakk’ın bir veya birkaç ismini üzerinde yansıtmasıdır.

Varlığı gösteren en parlak nur hayattır. Hayat, çeşitli hallerle kuvvet bulur, farklı vaziyetlerde tasaffi eder ve halden hale geçerek istenen neticeye ulaşır. Farklı hallerle, hayatı veren Allah’ın isimlerinin nakışlarını gösterir. Öyleyse, madem hayat, ilahi isimlerin farklı nakışlarını gösterir, o halde hayatın başına gelen her şey güzeldir.^[59] Bu bazen zahiren çirkin veya zahirin güzel olabilir.

Said Nursi, “Muhakkak ki biz insanı en güzle bir şekilde yarattık.”^[60] ve “Kesin olarak iman edenler için yeryüzünde nice deliller vardır. Kendi nefislerinizde de böyle deliller vardır.”^[61] ayetleri için, “İnsan öyle bir nüsha-i câmiadır ki, Cenab-ı Hak, bütün esmasını insanın nefsi ile insana ihsas ediyor.”^[62] şeklinde veciz bir izah yaptıktan sonra, insanın üç yönden ilahi isimlere ayna olduğunu ifade etmiştir. Şöyle ki;

1- Gecede karanlık, nasıl nûru gösterir; öyle de insan zaaf ve acziyle, fakr ve hâcâtıyla, naks ve kusuruyla bir Kadîr-i zülcelalin kudretini, kuvvetini,

[54] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 118.

[55] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 119.

[56] Bediüzzaman Said Nursi, Lem’alar, s. 131

[57] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 97

[58] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 76.

[59] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 435.

[60] Tin, 95/4.

[61] Zâriyat, 51/20-21.

[62] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 628.

gınasını (zenginliğini), rahmetini bildiriyor ve hakeza, pek çok evsaf-ı ilahiyeye (ilahi sıfatlara) bu suretle ayinedarlık ediyor. Hatta, hadsiz aczinde ve nihaysiz zaafında, hadsiz a'dasına (düşmanlarına) karşı bir nokta-i istinad (dayanak noktası) aramakla, vicdan daima Vacibü'l-vücuda bakar.

2- İnsan kendisine verilen numuneler nevinden cüz'i ilim, kudret, basar (görme), sem' (işitme), mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyât ile, kainat sahibinin ilmine, kudretine, başarısına, sem'ine, hâkimiyet-i rububiyetine ayinedarlık eder, onları anlar, bildirir.

3- İnsan, üstünde nakışları görünen ilahi isimlere ayinedarlık eder. (zira), insanın mahiyet-i câmiyasında nakışları görünen yetmişden fazla esma vardır. Mesela yaratılışından Sâni' ve Hâlık ismini; hüsn-ü takviminden Rahman ve Rahim isimlerini, hüsn-ü terbiyesinden Kerim ve Latif isimlerini ve hakeza; bütün âzâ ve âlâtı ile, cihazat ve cevahiri ile, letaif ve maneviyatı ile, havâs ve hissiyatı ile ayrı ayrı esmanın ayrı ayrı nakışlarını gösteriyor. Demek nasıl esmada bir ism-i a'zam var; öyle de o esmanın nakışlarında dahi bir nakş-ı a'zam var ki; o da insandır.^[63]

Ayrıca, insanın mahiyeti yüce, fıtratı câmia olduğundan, binlerce çeşit ihtiyacı ile binlerce ilahi isimlere ve hatta her bir ismin de çeşitli mertebelerine muhtaçtır. Ruhun mükemmelliğine göre muhabbetin mertebeleri, isimlerin mertebelerine göre ortaya çıkar. Bütün isimlere muhabbet dahi doğrudan Allah'a muhabbete döner.^[64]

Yine Cenâb-ı Hak, insanı kâinata câmi bir nüsha ve on sekiz bin âlemi kapsayan, büyük âleme bir fihrist olarak yaratmıştır. Esma-i Hüsnâ'dan her birisinin tecelligâhı olan her bir âlemden bir örnek, bir numune, insanın cevherinde emanet bırakmıştır.^[65]

İnsan ve insanın hayatı ilahi isimlerin tecellilerine bir tarladır.^[66]

Her şeyin varoluş hikmeti, yaratılış gayesi, yaratılışındaki faydalar ve hayatının neticesi üç çeşittir.

a- Kendine ve insana ve insanın maslahatlarına bakar.

b- Her şey, bütün şuur sahiplerinin mütalaa edebileceği ve yaratıcının isimlerinin cilvelerini bildireceği birer delil, mektup, kitap ve kaside hükmünde olup mânâlarını sayısız okuyuculara ifade eder.

c- Celal sahibi yaratıcıya aittir ki, O'na bakar. Her şeyin faydası ve neticesi kendine bakan bir ise, yaratıcıya bakan yüzlercedir ki, Yaratıcı kendi sanatındaki enteresanlıkları kendisi seyrederek; kendi isimlerinin cilvelerine ve sanatına bakar.^[67]

[63] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 628.

[64] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 586.

[65] Bediüzzaman Said Nursi, İşârâtü'l-İ'caz, s. 23.

[66] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 89.

[67] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 338.

İnsanın mahiyeti yüce, fıtratı câmia olduğundan, binlerce çeşit ihtiyacı ile binlerce ilahi isimlere ve hatta her bir ismin de çeşitli mertebelerine muhtaçtır.

*Yeryüzünde bir
Rahmet mührü
ve Allah'ın
birlik sikkesi
bulunduğu gibi,
insanın manevi
mahiyetinin
simasında da öyle
bir rahmet mührü
vardır.*

7- İnsan Rahman Sûretinde Yaratılmıştır

Risale-i Nur'un değişik yerlerinde zikredilen, "Allah, insanı Rahman ismini tamamıyla gösterir bir sûrette yaratmıştır."^[68] hadisi, insanın bu sıfatına vurgu yapmaktadır.

Bu hadis, "Onun hiçbir benzeri yoktur. O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir."^[69] ayetine uygun bir tarzda, Onun sûreti, misli, misâli, şebihî yoktur, şeklinde anlaşılmalıdır. Aksi halde hata edilebilir.^[70]

Bununla birlikte, "Göklerde ve yerde tecelli eden en yüce sıfatlar Onundur. Onun kudreti her şeye galiptir; O her şeyi hikmetle yapar."^[71] ayetinin sırrıyla örneklendirme, misal verme ancak onun işleri, kabiliyetleri, sıfat ve isimleri ile ilgili hususlardadır, yani temsil ve örneklendirme ile iş ve kabiliyetlerine bir bakış açısı getirilebilir.^[72] Yoksa zâtı ile ilgili hususlarda örneklendirme kişiyi yanlış noktalara götürebilir.

Buna göre, hadis, insan Rahman ismini tamamıyla gösterir bir sûrettedir; Rahman ismi gerek kainatın, gerekse yeryüzünün simasında tecelli edip görüldüğü gibi, insanın câmi sûretinde de eksiksiz, tam olarak kendini belli eder^[73] şeklinde anlaşılmalıdır.

Bu hadis hem cevamiü'l-kelim (özlü söz), hem de müteşabih hadislerdendir. Öyleyse hadisin durumuna göre hataya düşmeden denilebilir ki; Cenab-ı Hak hakkında sûret muhal olmasından, sûretten kasıt, sirettir, ahlak ve sıfattır.^[74]

Bu sınırları belirledikten sonra da denilebilir ki; yeryüzünde bir Rahmet mührü ve Allah'ın birlik sikkesi bulunduğu gibi, insanın manevi mahiyetinin simasında da öyle bir rahmet mührü vardır. İnsanın simasındaki bu rahmet mührü (Rahman isminin tecellileri) gerek yeryüzü, gerekse kainatın simasındaki büyük rahmet mühründen aşağı değildir. Adeta binbir ismin cilvesinin toplanma noktası hükmünde bir câmiyeti vardır.^[75] Bu da insanın kainatta başka bir varlığa verilmeyen üstünlük noktalarından birisi olduğunu gösterir.

8- Beka Aşkı ve Ebediyet Şevki

İnsanı diğer mahlukattan ayıran ve ebedî hedeflere namzet yapan bir özelliği de onun beka aşkıdır. Sonsuzluk arzusu insanda fitrîdir.

[68] Buhari, İsti'zân; 1. Bab; Müslim, Birr, 115, Cennet, 28.

[69] Şûra, 42/11.

[70] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 19.

[71] Rum, 30/27.

[72] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 19.

[73] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 19.

[74] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, s. 126-127.

[75] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 17.

Bu kainatın hikmetli yaratıcısının bütün isimleri, bu dünyada gösterdikleri cilveleriyle sonsuz bir âlemi gerekli kıldığından^[76] ve insan da bir taraftan şu büyük âlemin küçük bir örneği olması^[77] diğer taraftan da yukarıda ifade edildiği üzere ilahi isimlere ayna olması bakımından, kainatın en mükemmel bir meyvesi ve kainatın yaratıcısının en sevdiği sanatı ve âlemdeki varlıklarla en çok alâkalı olması sebebiyle, kendisinde şiddetli, sarsılmaz bir sonsuzluk aşkı, ebediyet şevki ve daimi emelleri ve arzuları vardır.^[78]

İnsanın ruhuna yerleştirilmiş olan sınırsız kabiliyetler, o kabiliyetlerden kaynaklanan hadsiz meyiller, o hadsiz meyillerden meydana gelen sonsuz emeller, o emellerden doğan nihaysiz fikirler ve tasarımlar, görünen şu âlemin arkasındaki ebedî âlemi gösteriyor.^[79] Zira, şu dünya insanın ruhuna yerleştirilmiş olan sınırsız kabiliyetlerin sümbüllenmesine müsait değildir. Öyleyse başka bir âleme gönderilecektir. Çünkü insanın cevheri büyüktür, öyle ise ebede namzettir, mâhiyeti yücedir.^[80]

Zira zâhiren insanın mahiyeti birçok zafiyetlerle donatılmış olsa da, emelleri, arzuları, elemeleri, belaları bakımından, dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse o kadar geniştir.^[81]

Ebede namzet olan insanın gerçek lezzetleri, marifetulah, muhabbetullah, ilim gibi ebedi işlerdir.^[82] Bu dünya en küçük bir âlet ve cihazât-ı insaniyeyi doyuramıyor.^[83]

İnsanın rüçhaniyetine sebep, diğer varlıklara olan fitrî muhalefetidir.

Çünkü insan diğer varlıklardan farklı olarak, dünyada muvakkat bekasını arzuladığı gibi, ebedî bir yurtta da bekasını aşk derecesinde arzuluyor. Midesinin gıda ihtiyacını temin etmeye çalıştığı gibi, dünya kadar geniş, belki ebede kadar uzanan sofraları ve gıdaları akıl, kalp, ruh ve insaniyet mideleri için tedarik etmeye fitraten mecburdur, çabılıyor. Öyle arzuları ve istekleri var ki, ebedî mutluluktan başka hiçbir şey onu tatmin etmiyor.^[84]

Son olarak, zâhire bakılırsa, insan bir zerre hükmündedir. Fakat, insanın taşıdığı ruha, kafasına taktığı akla, kalbinde beslediği kabiliyetlere nazaran bu görünen âlem dardır; sığamaz. Ancak o ruhun arzularını, o aklın fikirlerini, o kabiliyetlerin meyillerini tatmin ve temin edecek âhîret âlemidir^[85], diyebiliriz.

[76] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 110.

[77] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 255.

[78] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 110

[79] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 483.

[80] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 484; Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, s. 65.

[81] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 94; Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 25.

[82] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İ'caz, s. 197.

[83] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, s. 84.

[84] Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 201.

[85] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İ'caz, s. 156.

*Ebede namzet
olan insanın
gerçek lezzetleri,
marifetulah,
muhabbetullah,
ilim gibi ebedi
işlerdir.*

İnsanı hayvandan
ayıran şeylerden
biri, şu ânı
yaşamakla
beraber, geçmiş ve
gelecekle alakalı
olmasıdır.

9- Geçmiş ve Gelecekle Alakalı Olması

İnsanın üstünlük sebeplerinden birisi de, bütün zamanlarla alakalı olmasıdır. Hatta bu hal onu ahiret hayatı ile de irtibatlandırır.

İnsanı hayvandan ayıran şeylerden biri, şu ânı yaşamakla beraber, geçmiş ve gelecekle alakalı olmasıdır. Hayvan ise bu iki zamanı hakkıyla düşünecek bir idrake sahip değildir.^[86]

İnsanda akıl ve fikir olduğu için, hayvanın aksine, şu anla birlikte, geçmiş ve gelecek zamanlarla da fitraten alakadardır. O zamanlardan da hem elem, hem de lezzet alabilir. Hayvan ise, fikri olmadığı için hazır lezzetini, geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen korkular, endişeler bozmuyor.^[87]

Görüldüğü gibi aklın insan hayatını şekillendirmede ve ona diğer mahlukata göre farklı bir nazarla bakmasında büyük rolü vardır. Öyleyse insan, insanlıktan çıkıp, hayvan gibi davranabilmek için öncelikle aklını iptal etmelidir ki, bu da fitrî olmadığından mümkün değildir.

Nitekim, “Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan şaşkındırlar.”^[88] ifadesi de bu gerçeğe vurgu yapmaktadır.

Said Nursi, sefahet ve delâlet şahs-ı manevisinin mümessilinin: “Hiç olmazsa hayvan gibi hayatımızı keyif ve lezzetle geçirmek için sefahet ve eğlencelerle bu ince şeyleri düşünmeyerek yaşayacağız.” iddiasına karşı;

“Hayvan gibi olamazsın, çünkü, hayvanın mazi ve müstakbeli yok. Ne geçmişten elemeler ve teessüfler alır; ne de gelecekte endişeler ve korkular gelir. Lezzetini tam alır, rahatla yaşar, yatar. Hâlıkına şükreder. Hatta kesilmek için yatırılan bir hayvan, bir şey hissetmez. Yalnız bıçak kestiği vakit hissetmek ister. Fakat, o his dahi gider; o elemenden de kurtulur. Fakat ey insan! Senin mazi ve müstakbelin akıl cihetiyle bir derece gaybilikten çıkmasıyla, setr-i gaybdan hayvana gelen istirahatın tamamen mahrumsun. Geçmişten çıkan teessüfler, elim firaklar, gelecekte gelen, korku ve endişeler, senin cüz’i lezzetini hiçe indirir, lezzet cihetinde yüz derece hayvandan aşağı düşürür.”^[89] şeklinde verdiği cevapla, yukarıda ifade edilen gerçekleri te’yid etmiştir.

10- Meylü’t-Taharri

Tüm zamanlarla alakadar olan insanın yine bu duygusuna kuvvet verecek bir diğer özelliği de gerçeği araştırma meylidir ki, buna merak duygusu da diyebiliriz.

[86] Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s. 174.

[87] Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası, s. 117.

[88] Furkan, 25/44.

[89] Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 182-183.

Merak duygusu ve meylü't-taharri maddi-manevi kemalatın anahtarı da olabilir. Gerek yaşadığı, gerekse gideceğine inandığı âlem ile dostluğunu sağlayacak olan da bu olsa gerektir; zira insan bilmediği ve yetişemediği şeye düşmandır.^[90] Eli yetişmediği veya tutamadığı şeylerin düşmanca kurlarını arar, ona düşmanlık etmek ister.^[91]

İnsanın, kendisinde barındırdığı bütün eksik ve zayıflıklarına rağmen, hakikati araştırması ve bu meyli taşımaya, onun bütün esmaya (ilahi isimlere) mazhar ve bütün mükemmelliklere açık bir kabiliyet sahibi olduğunu gösterir.^[92]

Bu da insanı kainat içinde müstesna kılıp, kendisine diğer varlıklardan üstün olma özelliği kazandırır.

11- Tekamül ve Terakki Meyli

İnsan-âlem ilişkisi çerçevesinde düşündüğümüzde insanın, âlemin bir küçük misali olduğunu söylemiştik. Bu, âlemden ne varsa bir küçük numunesi de insanda vardır, mânâsına geldiği gibi, âlemden ne meyllerin de yine insanda bir küçük benzerinin olduğu anlamını da taşımaktadır.

Nitekim bu husus, "âlemden meylü'l-istikmal (mükemmelleşme, olgunlaşma meyli) vardır. Onun ile âlemin yaratılışı tekâmül kanununa tâbidir. İnsan ise, âlemin meyvesi ve parçası olduğundan, onda da mükemmelleşme meylinde bir yükselme, ilerleme meyli (meylü't-terakki) mevcuttur. Bu meyl ise telahuk-u efkardan (düşüncelerin birbirine katılması) yardım almakla yeşerir."^[93] ifadelerinde kendini göstermiştir.

Hatta denilebilir ki; hakiki medeniyet insanın yükselme, mükemmelleşme ve mahiyet-i neviyesinin fikirden tatbikata çıkmasına hizmet ettiğinden, bu bakış açısıyla medeniyeti istemek, insanıyeti istemektir.^[94]

Yine, kainat ağacında, mükemmelleşme meyli vardır. Yani, kainatın bütün zerrelere ve parçaları bir ağaç gibi kemale meyleder. Kainattaki umumî mükemmelleşme meylinde ayrı olarak, insanda da yükselme, ilerleme meyli (meylü't-terakki) vardır. Bu meyl çekirdek gibidir; yeşermesi pek çok tecrübeler vasıtasıyla olur ve çok fikirlerin mahsulü olan neticelerin bir araya gelmesiyle teşekkül ve genişleme gerçekleşir. Bu da fen ve sanatları doğurur. Bu fen ve sanatlar da sıralıdır. Yani her ikinci fen, birincisinin sonucudur^[95]; ifadesi insandaki tekamül, yükselme ve gelişme meylini göstermektedir.

Sonuç olarak, madem kemâlat hakikati vardır ve madem kainatı kemâlat içinde icat eden Hâlıkın kemâlatı muhakkaktır. Öyleyse kainatın en mühim

Hakiki medeniyet insanın yükselme, mükemmelleşme ve mahiyet-i neviyesinin fikirden tatbikata çıkmasına hizmet ettiğinden, bu bakış açısıyla medeniyeti istemek, insanıyeti istemektir.

[90] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlük, s. 55.

[91] Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s. 348.

[92] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlük, s. 303.

[93] Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, s. 33.

[94] Divan-ı Harb-i Örfî (ESDE), s. 148.

[95] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İ'caz, s. 170.

*Ene denilen
emanet, aynı
zamanda insana
bir emanet-i kübra
rütbesi ve hilafet-i
zemin vazifesi
verilmesidir ki,
bu vazife ile o,
imtiyazlı hale
gelmiştir.*

meyvesi ve arzın halifesi ve Hâlıkın en ehemmiyetli sanatı ve sevgilisi olan insanın kemâlatı haktır ve hakikatlıdır^[96], diyebiliriz

12- Ene

Bilindiği gibi emanet, en güvenilir, en liyakatlı, en donanımlı kimseye verilir. Aşağıda izahını yapmaya çalışacağımız Ene de Allah Teâlâ tarafından mevcudat içerisinde bu özelliklere sahip olan insana verilmiştir ki, bu liyakat aynı zamanda rüçhaniyetin bir göstergesidir. Buna göre Ene;

a- Gökler, yer ve dağların yüklenmesinden çekindiği ve korktuğu bir emanettir.

b- Hz. Adem zamanından, şimdiye kadar insanlık âleminin etrafına dal budak salmış nurânî bir Tûba ağacı ile, dehşetli bir zakkumun çekirdeğidir.

c- Gizli hazineler olan ilahi isimlerin anahtarı olarak anlaşılması zor bir mesele, bir sırdır.

d- Kendisindeki sırların açılmasıyla kainatın sırrının ve âlem-i vücubun (Allah'a mahsus daire) da hazinelerini açan bir anahtardır.

e- Hikmetli Yaratıcının rububiyetinin, sıfat ve işlerinin hakikatlarını gösterecek, tanıttırarak işaret ve numuneleri bir araya getiren insanın elindeki bir emanettir.

f- Rububiyetin özelliklerini ve uluhiyetin işlerini bildirecek bir vahid-i kıyasidir.^[97]

Ene denilen emanet, aynı zamanda insana bir emanet-i kübra rütbesi ve hilafet-i zemin vazifesi verilmesidir ki, bu vazife ile o, imtiyazlı hale gelmiştir.^[98]

Ene ile kazanılan bu imtiyaz ve rüçhaniyet; “Madem insanlığın fitrî kuvvelerine sair hayvanat gibi bir had konulmamış, ondan ise neticede had-di aşmak çıkmış. Hem insan maddî olduğu gibi, maneviyat yönünden de bütün kainatla alakalı olmasından, kainatın yaratılışındaki yüce hikmetler, insanlığı, nizam ve intizam altında olan çekirdek hükmündeki kabiliyetleri ortaya çıkarmakla, emanet-i Kübra vazifesini yapmak cihetiyle nübüvvet (peygamberlik) zaruridir ki, “Rabbü'l-âlemîn”deki, “âlemîn” (âlemler) içindeki yüksek makamını bulabilsin ve halife-i zemin olup, melaikeye rüçhaniyetini gösterebilsin”^[99] ifadelerinde de net bir şekilde görülmektedir.

Yine son olarak diyebiliriz ki, madem insan kendisine hilafet ve emânet-i Kübra verilmekle, mükerrem bir varlık olmuştur. Öyleyse emânet-i kübranın hesabı da elbette mahkeme-i kübrada verilecektir^[100] ki, bu da ahiretin varlığını gerekli kılmaktadır.

[96] Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 139.

[97] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 494-495.

[98] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, s. 329.

[99] Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, s. 331.

[100] Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 76.

13- Kuvveler

Allah Teâlâ, insana maddi ve manevi birçok kuvve vermiştir ki, bu kuvvelerin bir kısmı maddî cesedin, bir kısmı da ruhun yaşayabilmesi için gerekli olan ilahi birer ihsandır. Bu kuvvelerin bazısı diğer hayvanata da verilmiş olmasına rağmen, insandaki gibi hudutsuz değil, bilakis sınırlıdır. Bu sebeple gerek hayvanlar, gerekse melekler bu sınırlamanın verdiği ölçüler içerisinde yaratılış vazifelerini ve fitri ibadetlerini haddi aşmadan emroldukları şekilde yerine getirmektedirler. Dolayısıyla da onların günaha kabiliyetleri yoktur.

Buna karşılık yeryüzünün en önemli sakeneleri olan insan ve cinlerin kuvvelerine, diğer canlılar gibi fitri bir sınır ve yaratılıştan gelen bir kayıt konulmadığı için, nihayetsiz yücelme, yükselme ve sınırsız alçalmaya mazhar olmuşlardır. İçlerinden enbiya ve evliya gibi terakkiye mazhar olanlar çıktığı gibi, nemrutlar ve şeytanlar gibi aşağıların aşağısına inenler de olmuştur.^[101] Bu da özellikle insanın; “Gerçekten insan çok zâlimdir.”^[102] hitabına muhatap olmasına sebep olmuştur.

Hayvanın aksine kuva ve meyilleri fitraten tahdit edilmemiş insanda da, zulme meyil hadsiz olmuştur.^[103]

Kuvvelerdeki sınırsızlığın özellikle insan için bir risk taşıdığı muhakkak olmakla birlikte, aynı durum onun diğer mahlûkata rüçhaniyetine de yol açmıştır. Bu durumu özetleyen;

“Cenab-ı Hakk’ın ef’ali (filleri) hikmetlerden, maslahatlardan, hâli değildir. Öyle ise mevcudat halkın mâlumatında münhasır değildir. Yine Cenab-ı Hakk, hayr- mahz (mutlak hayır) olarak melaikeyi, şerr-i mahz (mutlak şer) olarak da şeytanı yaratmıştır. Hayır ve şerden mahrum olarak, behaim ve hayvanatı yaratmıştır. Hikmetin iktizasına göre, hayır ve şerre kadir (gücü yeten) ve câmi bir varlık olarak, dördüncü kısmı teşkil eden beşerin yaratılması da lazımdır ki, beşerin şehevîye ve gadabiye kuvvetleri, kuvve-i akliyesine münkad (boyun eğer) ve mağlup olursa, beşer mücahedesinden dolayı melaikeye tefevvuk eder (üstün olur). Aksi halde, hayvanattan daha aşağı olur; çünkü özrü yoktur.”^[104] ifadeleri konuyu özetlemesi bakımından dikkate değerdir.

Sonuç

İnsan sahip olduğu özellikler ve güzelliklerle mevcudatın en güzel, en değerli ve en mükerrem varlığıdır. Bunun en büyük delili Kur’an-ı Kerim’dir.

İnsanın rüçhaniyeti hem kendisine bahşedilen maddî ve manevî tecizatıyla, hem de kendisine yüklenen sorumluluklarla doğru orantılıdır.

[101] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlere, s. 164.

[102] İbrahim, 14/34.

[103] Sünühât, (ESDE), s. 499.

[104] Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtü'l-İ'caz, s. 254.

*Allah Teâlâ,
insana maddî ve
manevî birçok
kuvve vermiştir
ki, bu kuvvelerin
bir kısmı maddî
cesedin, bir
kısmı da ruhun
yaşayabilmesi için
gerekli olan ilahi
birer ihsandır.*

*İnsana bahşedilen
akıl nimeti, bir
taraftan insanı
diğer mahlukatın
üstüne
çıkartırken,
diğer taraftan
insanın sahip
olduğu hasseleri
ve duyguları
daha fazla
inkışaf ve inbisat
ettirmektedir.*

Ayrıca kainatta bir düstur hâline gelen “nimet-külfet dengesi”nin en zâhir örneği yine insana bahşedilen güzellikler ve ona yüklenen sorumluluklarla net bir şekilde görülmektedir.

İnsana hem üstünlük, hem de sorumluluk getiren belirleyici unsur, insanın diğer mahlukatın aksine sahip olduğu maddî ve manevî özelliklerde fitraten sınırsız olmasından kaynaklanmaktadır.

İnsana verilen vücut, hayat, insaniyet, iman, İslamiyet, marifetullah, muhabbetullah gibi nimetler, diğer mahlukata nispeten, insanın bulunduğu konumu ve bu konum içerisindeki mertebeye delil olduğu gibi, onun rüçhaniyetine de bir sebep teşkil etmektedir.

Buna göre insanın rüçhaniyetinde iman ve İslam şartı olmazsa olmaz bir düsturdur.

İnsana bahşedilen akıl nimeti, bir taraftan insanı diğer mahlukatın üstüne çıkartırken, diğer taraftan insanın sahip olduğu hasseleri ve duyguları daha fazla inkışaf ve inbisat ettirmektedir.

Kur’an’ın nüzülü insanı doğrudan Allah Teâlâ ile muhatap olmaya sebep olduğu gibi, bu muhatabiyet sayesinde de yine onu mahlukatın çok üstünde bir mertebeye çıkarmıştır.

Yine nev’iyle daima iftihar eden insanın içinden Hz. Muhammed gibi bir nadire-i hilkatın çıkması, onu mahlukatın ulaşabileceği en üst seviyeye erdirmmiştir.

Rüçhaniyetin bir diğer sebebi olan tâlim-i esma, hem insanın melaikeye karşı üstünlüğüne, hem de onun hedeflerinin ebediyete taşınmasına sebep teşkil etmiştir.

İnsana verilen hilafet vazifesi bir taraftan onu muhatab-ı ilahi yaparken, diğer taraftan da âlemin bütünüyle alâkalı olmasına vesile olmuştur.

Yine ilahi isimlere ayna olma özelliği ile insan kainatın bir fihristesi olmuştur.

İnsandaki beka aşkı, onun hedeflerini ebediyete taşımış, dolayısıyla bu duyguyla ona terakki ve tekamül meyli kazandırmış, bu meyiller de onu dünya hayatının ötesine, yani ebediyete namzet ve tâlip kılmıştır. Zira bu duygulara sahip bir insana dünya hayatı dar gelmiştir.

İnsana verilen Ene diğer mahlukata nispeten insana, yaratıcısını çok daha fazla tanıma fırsatı vermiş, bu fırsatı iyi değerlendiren insan da Rabbi’nin sonsuz özelliklere sahip olduğunu görerek, bu özelliklerinden fitri bir faydalanma arzusu elde etmiştir.

Kaynakça

- Bediüzzaman Said Nursi, Sünühât, (Eski Said Dönemi Eserleri), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009.
- Bediüzzaman Said Nursi, Divan-ı Harb-i Örfi (Eski Said Dönemi Eserleri), Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009.
- Bediüzzaman Said Nursi, Emirdağ Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, İşarâtu'l-İcâz, fi Mizani'l-İcâz, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, Mektubât, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, Muhakemât, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Bediüzzaman Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybi, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1993.
- Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali, Safvetü't-Tefasir, Terc: Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992, C. I, s. 82-83
- İbn-i Kesir, Ebu'l-Fida İsmail İmadü'd-Din ibn Ömer, Tefsiru'l-Kurani'l-Azim. Tercüme: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1991, C. 2, s. 276-272.
- Komisyon (Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı vd.) Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diy. İş. Bşk. Yay. Ankara, 2014, C. I, s. 105.
- Mevdüdi, Ebu'l-A'la, Tefhimu'l-Kur'an, Tercüme; M.H. Kayani, Yusuf Karaca vd., İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, C. I, s. 55.

